DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.7631633 Pages: 207-214

WOMEN IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: SCIENCE AND QUALITY EDUCATION

3RD INTERNATIONAL CONFERENCE

TALABALARNING AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY MUAMMOLARNI HAL QILISHGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK TIZIMI

Berdibekova Feruza
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti
fber06762bedibekovaferuza92@gmail.com

Калит сўзлар: Akmeologiya, akmeologik yondashuv, kasbiy mahorat, akme, akmeologik tadqiqot, ta’lim akmeologiyasi, yuksalish, yetuklik, turg‘un motivlar yig‘indisi, fenomen, konseptual apparat.

Аннотация-: Ushbu maqolada akmeologik yondashuv asosida talabalarning maqsadli rivojlanayotgan yo‘nalishini tuzatish orqali insonning muhim kuchlarini faollashtirishga erishish va uning o‘zini-o‘zi takomillashtirish jarayonlarini rag‘batlantirish pedagogik tizimi asoslab berilgan. Akmeologiya mavzusini tor professionaldan umumiy hayotini kengaytirishgacha aniq talqin qilish shaxs diqqatining asosiy konsepsiyasining murakkabligi borasida so’z yuritilgan. Talabalarning akmeologik yondashuv asosida pedagogik tayyorgarligi natijasi ularning akmeologik yo‘nalishining shakllanishi oliy ta’lim sifatining yangi ko‘rsatkichi bo‘lib, uni ajralmas tayyorgarlik sifatida tushunish kerak va yetuk mutaxassisning doimiy ravishda vazifalarni murakkablashtirishi va inson uchun mavjud bo‘lgan psixologik resurslarni to‘liq amalga oshiradigan yutuqlar darajasining ortishi bilan progressiv kasbiy rivojlanishini tashkil etish qobiliyati o‘zaro bog‘liqlikda amalga oshirisi smarali natijalarni taqdim etadi.

PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARING STUDENTS TO SOLVE PROFESSIONAL PROBLEMS BASED ON ACMEOLOGICAL APPROACH

Key words: Acmeology, acmeological approach, professional skills, acme, acmeological research, educational acmeology, rise, maturity, set of stable motives, phenomenon, conceptual apparatus.

Abstract: In this article, based on the acmeological approach, the pedagogical system of achieving the activation of the important human forces and stimulating the processes of self-improvement by correcting the target developing direction of students is based. A clear interpretation of the subject of acmeology from a narrow professional to the expansion of the general life of a person the complexity of the main concept of attention is discussed. Rezultatom pedagogicheskoy podgotovki studentov na osnove akmeologicheskogo podkhoda, formirovaniya u nix

akmeologicheskoy napravlennosti yavlyaetsya novyy pokazatel kachestva vyshego obrazovaniya, pod kotorym sleduet ponimat tselostnuyu podgotovku, i knobnost zrelogo spetsialata postoyanno uslojnyat zadachi. i vospolnit imeyushchiesya u cheloveka psychologicheskie resursy. Umenie organizovat postupatelnoe professionalnoe razvitie s povysheniem urownya dostijeniy lichnosti daet znachimye resultaty.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К РЕШЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЗАДАЧ НА ОСНОВЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Ключевые слова: Акмеология, акмеологический подход, профессиональные навыки, акме, акмеологическое исследование, педагогическая акмеология, взросление, зрелость, совокупность устойчивых мотивов, феномен, понятийный аппарат.

Аннотация: В данной статье на основе акмеологического подхода обосновывается педагогическая система достижения активизации важных сил человека и стимулирования процессов самосовершенствования путем коррекции целевой развивающей направленности обучающихся. акмеологии от узкопрофессиональной к расширению общей жизни человека обсуждается сложность основного понятия внимание. Результатом педагогической подготовки студентов на основе акмеологического подхода, формирования у них акмеологической направленности является новый показатель качества высшего образования, под которым следует понимать целостную подготовку, и способность зрелого специалиста постоянно усложнять задачи. и восполнить имеющиеся у человека психологические ресурсы.Умение организовать поступательное профессиональное развитие с повышением уровня достижений личности дает значимые результаты.

Bugungi kunga kelib, talabalarga yo‘naltirilgan fenomenining aniq ta’rifi va uning tuzilishi va mazmunining mohiyatini tushunish mavjud emas, akmeologiya mavzusini tor professionaldan uning umumiy hayotini kengaytirishgacha noaniq talqin qilish shaxs diqqatining asosiy konsepsiyasining murakkabligi bilan bog‘liq.

Pedagog va psixolog tadqiqotchilar talabalarni yo‘naltirishni aniqlash nuqtai nazardan turlicha yondashuvlar uning ayrim jihatlariga e’tibor qaratib, ushbu hodisaning mohiyatini boshqacha tushunishga olib keldi.

Akmeologiya (yun. akme-yetuklik, cho‘qqi, kamolot, yuksalish, (logos-ta’limot) shaxsning kasb-hunarni egallashda yuksak cho‘qqiga erishishi bilan

bog‘liq masalalani o‘rganuvchi “Akmeologiya” fani haqidagi dastlabki qarashlar XX asrning 20-yillarida vujudga kelgan[1.B.45].

Ushbu fanning zamonaviy ishlab chiquvchilari va uning konseptual apparati Kuzmina, Bodalev, Derkach, Sitnikov, Tarasova, Tixomirov, Fokina va boshqalar xisoblanadilar. Ular orasida akmeologiyaning boshqa insoniy fanlar orasidagi o‘rni to‘g‘risida turli nuqtai nazarlar mavjud. Masalan, Bodalev akmeologiyani ikki jihatdan izohlaydi: inson taraqqiyoti psixologiyasining eng muhim bosqichi (kamoloti) sifatida va o‘ziga xos fan sifatida, uning predmeti kasbiy faoliyat ko‘nikmalarini oshirish omillari, uni shakllantirishning turli shartlari va bosqichlari hisoblanadi.

Kuzmina va Tixomirov akmeologiyani ilmiy bilimlar sohasi, ilmiy fanlar majmuasi sifatida belgilaydi, uning o‘rganish ob’ekti insonning o‘zini o‘zi rivojlantirish dinamikasi, o‘zini o‘zi boshqarishning akmeologiyaning axborot bazasi ularning "texnologik qismida" fanning barcha sohalari - ya’ni ma’lum bir fan yoki mutaxassislik muammolarini muvaffaqiyatli hal qilish uchun qanday harakat qilish kerakligi haqidagi savolga bevosita javob beradigan bilimlar tizimidir.

Kuzmina va Derkach akmeologiyani mustaqil tadqiqot sohasiga ega bo‘lgan fan sifatida himoya qilib, akmeologiyani psixologiya fanlari tizimiga kiritib bo‘lmasligining bir qancha sabablarini keltiradi va asoslaydi. Psixologiya fanlari o‘zining o‘ziga xosligi bo‘yicha analitikdir, akmeologiya bilan ob’ektlarning oldindan ko‘ra olish natijasi yaxlitligini o‘rganadi[2.B.20].

V.S.Merlin Merlin talabalarni yo‘naltirishning ruhiy holatini sifatida xususiyatlar nafaqat zarur, balki ijtimoiy va mehnat faoliyatining yo‘nalishi va mazmunini aniqlash uchun ham yetarli ekanligini ta’kidolaydi.

M.G.Reznichenko talabalarni yo‘naltirish ta’rifini aniqlashtirib, uni shaxsning motivatsion shartliligi deb ataydi. Xatti-harakatlari, uning muayyan hayotiy maqsadlar bilan bog‘liq bo‘lib, ularning manbalari uning shaxsiy sifatlari bo‘lgan ijtimoiy talablarning ehtiyojlaridir- deb ta’kidlaydi[3.B.67].

Demak, talabalarni qadriyatga yo‘naltirish o‘zaro shaxs munosabatlari bilan bog‘liq turg‘un motivlar yig‘indisi sifatida tushunish mumkin. Zamonaviy mualliflar talabalarni yo‘naltirish deganda talaba shaxsning alohida xususiyati ya’ni uning integral xususiyati sifatida ko‘radilar. Boritko shaxs hodisasini o‘rganuvchi olimlarning fikriga tayangan holda talabalarni akmeologik yo‘naltirish quyidagi asosiy xususiyatlardan iborat:

- talabalarni akmeologik yo‘naltirish asosiy ijtimoiy rollariga va ijtimoiy mohiyatiga munosabatini belgilaydigan va ko‘rsatadigan tipologik xarakteristikasi.

- talabalarni akmeologik yo‘naltirish xususiyati sifatida o‘ziga xosligini belgilab, uning ierarxik tuzilishini yaratadi;

- talabalarni akmeologik yo‘naltirish - bu shaxsning jamiyat maqsadlarini belgilashni ham, hayotiy faoliyatning o‘z maqsadlarini rivojlantirishni ham ta’minlaydigan ya’ni shaxsning shakllantiruvchi tuzilishi sifati hisoblanadi;

- talabalarni akmeologik yo‘naltirish - bu barcha tashqi ta’sirlarning sinishiga vositachi bo‘lgan ichki sharoitlar tizimi, buning natijasida ijtimoiy tajribaning interverlashuvi sodir bo‘ladi va shaxsning nisbiy barqarorligi saqlanadi;

- talabalarni akmeologik yo‘naltirish boshqalarga va o‘ziga nisbatan faolligini, shaxs faoliyati va muloqotining xulq-atvor tendensiyalarini belgilaydi.

Berilgan xususiyatlar talabalarni akmeologik yo‘naltirishning mohiyatini tushunishga yordam beradi, lekin uning tuzilishini aniq va to‘liq aniqlashga imkon bermaydi, shuning uchun biz ularni orientatsiya shaxsga nisbatan bajaradigan ba’zi funksiyalarning tavsifi bilan to‘ldiramiz[4.B.544].

1. Talabalarni akmeologik yo‘naltirish tizimini tashkil etuvchi alohida tarkibiy qismlarga xos bo‘lmagan yangi integrativ sifatlarning paydo bo‘lishiga olib keladigan uning elementlarining bunday o‘zaro ta’sirida o‘zini namoyon qiladigan yo‘naltirishning integral funksiyasi, tizim tarkibiy qismlari o‘rtasidagi munosabatlar juda yaqin va ahamiyatlidir. Ulardan birining o‘zgarishi boshqalarning va ko‘pincha butun tizimning o‘zgarishiga olib kelishi bu xususiyat, xususan, shaxsning qadriyat yo‘nalishlarining o‘zgarishiga olib keladigan holatlarda namoyon bo‘ladi. uning faoliyat motivatsiyasining kuchi va vektorining

o‘zgarishiga. Talabalarga yo‘naltirilgan tizim sifatidagi turli shaxsiy fazilatlarning integratsiyasi natijasida shakllanadi. Unda tarkibiy qismlar o‘rtasidagi ichki aloqalar mavjudligi bilan tavsiflanadi. Bunda muhitning tashqi ta’siridan ustun turadi shuning uchun talabalarga yo‘naltirilgan zaruriy o‘zgarishlarga erishish uchun tashqi ta’sirlarni ichki ta’sirga aylantirish, shaxs tomonidan tashqi maqsadlarni ichkilashtirishni ta’minlash kerak[5.B.132].

2. Talabalarni akmeologik yo‘naltirish tizimni tashkil etuvchi funksiya shundan iboratki, talabaning ichki izchilligini, yaxlitligini ta’minlaydi, shuning uchun, bir tomondan, talabalarning faoliyat maqsadlarini o‘z ichiga olishi va amalga oshiradigan harakatlarni istaksiz bajarishi juda qiyin bo‘lib, uning yo‘nalishiga mos kelmaydi, boshqa tomondan, u o‘z shaxsining yo‘nalishiga mos keladigan ishda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo‘lgan fazilatlar va qobiliyatlarni rivojlantirish uchun titanik sa’y-harakatlarni amalga oshirishga qodir bo‘ladi. Shunday qilib, talabalarning maqsadli rivojlanayotgan yo‘nalishini tuzatish orqali insonning muhim kuchlarini faollashtirishga erishish va uning o‘zini o‘zi takomillashtirish jarayonlarini rag‘batlantirish mumkin.

3.Maqsadni belgilash funksiyasi shundan iboratki, talabalarni akmeologik yo‘naltirishda rivojlanish vektorini belgilab beradi. Uning umidlari manbai hisoblanadi. Chunki maqsad mohiyatan o‘sha istiqbolli natijada inson ongli ravishda yashaydi va harakat qiladi. O‘z manfaatlari va moyilliklariga asoslanadi. O‘zi uchun hayot maqsadini belgilaydi, u faoliyatning namoyon bo‘lishi uchun muhim tashqi rag‘batlarga muhtoj emas[6.B.181].

4.Talabalarni akmeologik yo‘naltirishning eng muhim funksiyasi - bu tanlanganlik bo‘lib, uni talabalarning o‘ziga va jamiyatga munosabati nuqtai nazaridan tavsiflaydi va talabalarning individualligini rivojlantirishni ta’minlaydi. Atrofdagi dunyoning turli hodisalari, jarayonlari va ob’ektlari uchun ahamiyat darajasi, ularning belgilangan idealga nisbati, ular idealga erishishga qanday hissa qo‘shishi yoki to‘sqinlik qilishi, shuning uchun faoliyat mazmuni yoki natijalari mos kelmasa. Insonning hayotiy maqsadlari ideal natijaga erishishga hissa qo‘shmaydi, keyin sub’ekt nazarida bunday faoliyat jozibadorligini yo‘qotsa,

deyarli barcha olimlar qadriyat munosabatlari tizimi talabalarni akmeologik yo‘naltirishning tizimni tashkil etuvchi elementining o‘zagi deb hisoblaydilar.

5.To‘ldiruvchi qismni izlash funksiyasi talabalarni akmeologik faoliyati motivlarini ularning miqdoriy kuchi va vektor yo‘nalishi bo‘yicha aktuallashtirishni, shu sababli faoliyat aspektlarining mazmunini belgilaydi. Funksiya talabalarni akmeologik yo‘naltirilganligini doimiy o‘zini-o‘zi takomillashtirishni belgilovchi omillarning ichki motivatori sifatida belgilanadi.

Talabalarni akmeologik yo‘naltirishning o‘ziga xos xususiyatlari, funksiyalari, tuzilishini umumiy va har tomonlama aniqlashga imkon beradi, unda quyidagi integral tarkibiy qismlarni shartli ravishda ajratib ko‘rsatish mumkin:

-maqsadni shakllantiruvchi qadriyatga yo‘naltirilgan motivatsion - bu tarkibiy qismlarning taqsimlanishi bevosita talabalarni yo‘naltirishning mohiyati va funksiyalaridan kelib chiqadi;

-talabalarning faolligini, uning xulq-atvori va faoliyati tendensiyalarini belgilovchi tuyg‘uni shakllantiruvchi tuzilma sifatida orientatsiya umumiy yo‘nalish uchun mas’ul bo‘lgan komponentni ham o‘z ichiga olishi kerak. Shaxsning harakatlari, inson faoliyatining vektorini mazmunli belgilaydigan qadriyatlar va maqsadlardan farqli o‘laroq, uni ma’no-shakllantiruvchi deb ataylik, bu shaxsning ustuvor intilishlarini aks ettiradi, masalan, o‘zini yetuk darajada anglash, ijodiy tan olinishi uchun professional muvaffaqiyat va boshqalarni nazarda tutadi.

Demak, talabalarni yo‘naltirish deganda, maqsadlar, qadriyatlar, intilish motivlari va shaxsning faolligini belgilaydigan va ushbu faoliyat vektorini belgilaydigan boshqa omillarni o‘z ichiga olgan integral sifatdir.

G.V.Reva talabalarning akmeologik yo‘naltirishni murakkab ko‘p komponentli shakllanish sifatida belgilaydi, bu talabalarning ijodiy o‘zini o‘zi rivojlantirishga, kasbiy faoliyatda ma’lum yuksaklikka erishishga qaratilgan sifat xususiyati; talaba shaxsni akmeologik yo‘naltirishining tuzilishi umumiy va maxsus ob’ektiv va sub’ektiv tomonlarning dialektik birligini aks ettiradi va

pedagogik ijodkorlik, kasbiy aks ettirish va maqsadni belgilash kabi tarkibiy qismlarning kombinatsiyasi bilan ifodalanadi.

Talabalarning akmeologik yo‘naltirishning S.N.Begidova akmeologik yo‘naltirish, kasbiy faoliyatda o‘zini isbotlash istagi - bu talabalarning pedagogik mahorat cho‘qqilariga erishish, hayot jarayonida o‘zining ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarishga yo‘naltirilganligi; bu ijodkorlik kasbiy mahorat va ijtimoiy munosabatlarga qaratilgan –deya izohlaydi.

Xulosa o’rnida shuni aytish mumkinki, akmeologik yo‘naltirish - bu talabalarni ilg‘or rivojlanishga, shu jumladan kasbiy rivojlanishga, pedagogik sohada ham, umuman hayotda ham maksimal ijodiy o‘zini o‘zi amalga oshirishga yo‘naltiruvchi shaxsning umumiy yo‘nalishining sifat xususiyati deb taxmin qilish mumkin.

Talabalarning umumiy va akmeologik yo‘naltirilganligining mazmunli ko‘rinishida talqin etilib intilishlar, qiziqishlar va faoliyatni muayyan faoliyat turi bilan bog‘laydigan kasbiy yo‘nalish bilan beriladi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR.

[1]. Р.Сафарова. Масъул муҳаррир Педагогика энциклопедия. И жилд. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. Тошкент-2015. 45-46 бетлар

[2]. Бодалев А.А. Акмеология как научная дисциплина. - М.: РАО, 1993. - 20с.

[3].Деркач А.А., Кузьмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. - М.: РАО, 1993. 67с.

[4]. Мерлин В.С. Психология индивидуальности: избр. психол. тр. / В.С. Мерлин; под ред. Е.А. Климова. - М.: Изд-во Моск, психол.-соц. ин-та, 2005. -544 с.

[5]. Резниченко, М.Г. Введение в педагогическую деятельность: учеб, пособие / М.Г. Резниченко. - Самара: Изд-во СГПУ, 2003. - 132 с.

[6]. Борытко, Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.

[7]. Савина Ю.Г. Формирование ценностных ориентаций учащейся молодежи средствами декоративно-прикладного искусства: дис. ... канд. пед. наук / Ю.Г. Савина. - М., 2006. - 245 с.
[8]. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.
[9]. Борытко, Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.
[10]. Рева, Г.В. Формирование акмеологической направленности личности будущего учителя (на примере учителя музыки): дис. ... канд. пед. наук / Г.В. Рева. - Майкоп, 2002. - 196 с.
[11]. Бегидова, С.Н. Теоретические основы профессионально-творческого развития личности специалиста по физической культуре и спорту / С.Н. Бегидова. - Майкоп, 2001. - 270 с.